

Frid i Torshälla

Av Helena Karlsson

Torshälla firar 700 år i år (2017). En så lång historia rymmer naturligtvis många intressanta personer och berättelser. Här ska vi titta närmare på ett exempel – nykterhetsrörelsen och Logen nr 47 Frid.

I arkivets handskrivna böcker döljer sig en spännande och angelägen historia med tydliga kopplingar till sin samtid och till samhällets utveckling. Få loger är nog så förknippade med orten där de växte fram som Logen nr 47 Frid och Torshälla, en samexistens som fortgår än idag.

*Protokoll från bildandet 1881. IOGT-logen nr 47
Frids arkiv, Eskilstuna stadsarkiv*

När Logen nr 47 Frid bildades 1881 var det som en del av International Order of Good Templars. IOGT hade bildats i USA 1851 som ett ordenssällskap baserat på ritualer och med krav om helnykterhet för sina medlemmar. I

IOGT var alla välkomna oavsett kön, klass, politisk eller religiös åskådning, något som vi idag kanske ser som en självklarhet men som vid den tiden var mycket radikalt.

IOGT spred sig så småningom till Sverige. Den första svenska IOGT-logen bildades på västkusten 1879. Två år senare hade rörelsen nått Torshälla. Den snabba spridningen berodde på flera saker. Den sociala situationen vid den tiden var en viktig förklaring. Sverige var ett fattigt land där många levde i misär, mycket på grund av det rikligt flödande brännvinet.

Under 1800-talets gång växte motståndet mot den fördärliga alkoholen allt mer. Stora mängder säd och potatis som hade kunnat bli till mat åt den hungrande befolkningen användes istället för att tillverka brännvin, vilket många vände sig mot. Alkoholens inverkan på brottligheten uppmärksammades också. En rad föreningar och sällskap bildades för att verka för nykterhet och en restriktiv alkoholpolitik. Nykterhetsrörelsen blev en folkrörelse.

Medan den äldre svenska nykterhetsrörelsen hade propagerat för måttlig alkoholkonsumtion, var det helnykterhet som gällde inom godtemplarrörelsen. Tanken hos godtemplarna var att få folk att sluta supa och istället använda sin kraft till att förbättra sin egen situation och samhället i stort. Detta var tankar som fick genomslag på många ställen och antalet IOGT-loger växte. Det gjorde godtemplarrörelsen till Sveriges största nykterhetsrörelse.

Nykterhetsrörelsens stora genomslag kan belysas med ett exempel från Torshälla. Utöver IOGT-logen nr 47 Frid var under det sena 1800-talet inte mindre än tre ytterligare nykterhetsföreningar verksamma på den lilla orten: en IOGT-loge med beteckningen nr 95 Torshälla, NTO-logen Thor samt en blåbandsförening.

Nykterhetsdemonstration i Torshälla ca 1900. Foto: Georg Nyström. Eskilstuna stadsmuseum

I logen Frid rådde jämlikhet, ett arv från rörelsens tillblivelse i USA tre decennier tidigare. Det märktes bland annat genom att kvinnor hade samma möjligheter som män att väljas till olika poster i föreningen. Här fanns därför tidigt kvinnliga styrelsefunktionärer, något som var otänkbart i många andra föreningar vid denna tid. När logen Frid bildades 1881 skulle det till exempel dröja 40 år innan Sveriges kvinnor fick rösträtt!

Till en början flyttade logen runt med sin verksamhet, men drömmen om ett eget ordenshus växte sig allt starkare. När föreningen 1898 fick möjlighet att köpa tomtmark på Lilla gatan i Torshälla slog de till, trots det höga priset på 3 000 kronor.

Nu hade föreningen äntligen mark att tillgå så nu gällde det att skaffa fram medel för att kunna bygga det efterlängttade ordenshuset. En byggnadsförening bildades för att driva detta arbete. Den beslutade om en försäljning av andelar i föreningen för 25 kronor/andel, vilket gav välbehövligt grundkapital. Lotterier och basarer var andra viktiga inkomstkällor. Medlemmarna hjälpte också till med bygg- och anläggningsarbetet för att spara på pengarna.

Affisch om basar för insamling av medel för utbyggnad av ordenshuset 1904. Georg Nyströms arkiv, Eskilstuna stadsarkiv

År 1902 invigdes det nya ordenshuset. Logen Frid hade därmed fått en fast punkt för sin verksamhet. Här fanns utrymme för såväl logesammanskomster och basarer som teateruppsättningar för barnen och olika aktiviteter i ungdomslogen. Huset kunde även hyras ut till andra föreningar och samman-

komster. Det bidrog till intäkter för föreningen – dock inte till vilket pris som helst, endast nyktra tillställningar var tillåtna! Ordenshuset används förövrigt än idag och pryder sin plats, både om- och tillbyggt under årens lopp.

Sång och musik var viktiga inslag i logens sammankomster. Under framförallt 1930- och 40-talet omsattes detta även i en rad egna kabaréföreställningar och revyer. Dessa blev mycket uppskattade och spelades i Torshälla Folkets hus.

Även idrotten spelade en stor roll i logen Frid. På 1890-talet bildade logen Godtemplarnas ungdoms- och idrottsförening GUIF. Här stod bland annat fotboll och terränglöpning på programmet. För att ha en plats att utöva idrotten på, inköpte föreningen 1909 ett stycke mark, där idrottsplats och sommarhem anlades. Platsen fick namnet Fridhem. Den kom senare att utgöra grunden till Torsharg, Torshällas stora idrottsplats.

Torshälla GUIFs fotbollslag ca 1900. Foto: Georg Nyström. Eskilstuna stadsmuseum

Vad hände då med idrottsföreningen Torshälla GUIF? Jo, den gick 1914 samman med ett par andra klubbar och bildade Torshälla-Nyby idrottsällskap

TNIS, den idag största idrottsföreningen på orten. Inom logen Frid fortsatte dock idrottandet även sedan GUIF upphört. Volleyboll, varpa och framförallt innebandy var några av de sporter där föreningen skördade framgångar.

Logen Frid, idag en lokalförening inom IOGT-NTO, driver fortfarande helnykter verksamhet i sitt ordenshus i Torshälla. Mer om föreningens historia finns att läsa i de välbevarade arkivhandlingar från IOGT-logen 47 Frid och den efterföljande IOGT-NTO If 47 som finns att ta del av i Eskilskällan.